

Juri Lotman rullaluistimilla

On heinäkuun neljäs ja Tampere-talon puistossa ripeksii vettä. Käynnissä on viimeinen päivä *Crossroads in Cultural Studies* -konferenssia, kulttuuritutkimuksen supermarketia. Alkaa olla selvää, että jos tämä kokous ei muuten jää historiaan niin ainakin sen vuoksi, että se toi Andy Warholin ”jokainen saa olla kuuluisa ainakin 15 minuuttia” -maksiimin Suomeen. Tässä poliittisesti korrektien porukassa näet päädyttiin antamaan kaikille muutamalle sadalle työryhmiin osallistuneelle 10-15 minuuttia oman paperinsa esittelyyn. Keskusteluihin ei työryhmissä sitten koskaan ehdittykään. Mutta ehkä ensi kerralla sitten.

Pidempiäkin puheita toki kuultiin. Aamujen yleisöluennoilla käytiin läpi kulttuuritutkimuksen tämänhetkistä tilaa. Puheenvuorojen perusteella näytti siltä, että Cultural Studies on vakiintumassa akateemiseksi oppialaksi, jossa eri sukupolvet, teoreettiset lähestymistavat ja keskeiset nimet ottavat mittaa toisistaan. Näistä kamppailuista kertoo esimerkiksi se, että anglo-amerikkalainen kulttuuritutkimus nimettiin imperialistiseksi ja hegemonistiseksi eurooppalais-afrikkalaisin voimin. Yleisemmin arvioiden kulttuuritutkimuksen institutionalisoitumisessa on jotakin paradoksaalista. Tämä konventioita haastamaan ja kaikkea kyseenalaistamaan pyrkivä ajattelu on itse vähitellen muuttumassa – akateemiseksi konventioksi itsekin.

John Hartley istuskelee konferenssin viimeisenä päivänä Tampere-talon sateisella terassilla. Ilmassa on akateemiseen turismiin liittyvää viimeisen konferenssipäivän antiklimaksia, joka tiivistyy mainiosti erääseen Hartleyn esseen otsikoon *Been there – done that*.

John Hartley ei kuulu ”alkuperäisiin” birminghamilaisiin, mutta hän ollut silti näkyvästi mukana viimeiset vuosikymmenet John Fiskin kanssa kirjoitetun *Reading Televisionin* (1979) jälkeen. Hänen kirjoitustensa keskeisiä teemoja ovat journalismi, televisio ja politiikka. Tärkeitä teoksia *Understanding News* (1992), *Teleology* (1992), *Politics of Pictures* (1992) ja tänä syksynä ilmestynyt *Popular Reality: Journalism, Modernity, Popular Culture*.

John Hartley on armoitettu kirjoittaja, jonka tekstit ovat sähkökkää ja haastavaa luettavaa. Hän liikkuu töissään hämmästyttävän laajalla alueella – uutiset, muotilehdet, televisio-ohjelmat, mainokset, muropaketit ynnä muut arkiset tekstit lomittuvat kulttuuristen merkitysten avaruudeksi, lotmanilaisittain semiosfääriksi, jonka Hartley tuntuu hallitsevan viimeistä sopukkaa myöten. Tuosta näkyvästä Hartley kulttuurikriitikon taikalaseillaan hahmottaa esille vallan kätkeytyjä koneistoja.

John Hartley on ehditty jo paremman puutteessa nimetä kulttuuritutkimuksen Kurt Vonnegutiksi. Vertailut eivät tunnu häiritsevän tekijää, ainakin hänen viimeisen kirjansa *Popular Reality* takakanteen on kylmästi prantätty *Media, Cul-*



ture & Society'n antama monimielinen epiteetti '... Raymond Williams on roller-blades'. Siinäpä hyvä otsikko-idea tällekin haastattelulle.

Kulttuurintutkimuksen pesää selvitetään

On syytä aloittaa kysymällä, mihin tuota nyt kanonisoitumassa olevaa Cultural Studies -liikettä oikeastaan tarvittiin?

- Minusta kulttuurintutkimuksen evoluutio 70-luvulla johtui siitä, että se oli vastaus kahdenlaisiin ratkaisemattomiin ongelmiin. Ensimmäinen ongelma oli englannin kielen ja kirjallisuuden tutkimuksen (jolla alunperin omat opintoni aloitin) tiukka kaanon. Demokraattisen koulutuspolitiikan 50-60-luvuilla yliopistoon tuomat ihmiset eivät kyenneet tuomaan omia aiheitaan, politiikkaansa, kiinnostuksensa kohteita, estetiikkaansa tuolloiseen opetukseen. Oli yhtäältä ratkaisematon akateeminen ongelma - yliopiston ja sen kirjallisen kaanonin demokratisoiminen.

- Toisaalta marxilaisen yhteiskuntateorian ratkaisematon ongelma oli se, että pelkästään talouteen keskittynyt teoria ei tuottanut toivottuja poliittisia tuloksia. Syntyi tarve ymmärtää, miksi työläiset eivät käyttäytyneet niin kuin heidän objektiiviset olosuhteensa olisivat edellyttäneet.

- Nämä kaksi kysymystä, mihin massat uskovat ja miksi sekä miten demokratisoida kirjallinen kaanon kytkeytyivät kulttuurin käsitteeseen. Mielestäni kulttuurintutkimus syntyi juuri tästä. Sen vuoksi se on yhä kiinnostunut politiikan kysymyksistä.

Mistä johtuu se, että kaikki tuntuu muuttuvan kulttuurintutkimukseksi?

- Ainakin tämän konferenssin perusteella voisi päätellä, että se on todella levinnyt kaikkialle. Olenkin hieman huolissani, mikäli kulttuurintutkimus on vain yhteiskuntatieteiden ja kulttuurintutkimuksen opiskelijoitten viimeinen villitys. Mutta on tärkeätä, ettemme ryhdy liiaksi kontrolloimaan tai määrittelemään soveliaita tutkimuksen kohteita. Mielestäni on yhä tärkeää sallia uusien agendojen, uusien tutkimustapojen pääsy esille.

- 60-70-luvuilla mukaan tulleet ihmiset ovat jo vanhenemaan päin Uuden su-

kupolven tulee siis keksiä oma radikaali projektinsa. Eli ei ole meidän asiamme päättää sitä – vaikka Paul Willis niin kovasti tuntuu haluavankin. Vaikka yhteiskunnalliset ongelmat ja poliittiset kysymykset ovat säilyneet samoina ei siltikään ole meidän asiamme sanoa, mihin suuntaan tutkimuksen tulisi kulkea. Tulee olla toleranssia hämärän ja epämääräisen tutkimuksen sietämiseen. Olen myös sitä mieltä, että kulttuuritutkimuksen tulee jatkaa ikuista keskusteluaan omasta ominaisuutestaan.

Kaiken jatkuvaa uudelleenarviointia?

– Kyllä. Juuri se on hyödyllistä. Opiskelijoille ei riitä, että kerrotaan, miten yleisötutkimusta tehdään. Pitää kertoa, miksi tehdä akateemista tutkimusta ylipäättäen. Mitä hyötyä siitä on? Jatkuva itsetutkiskelu ja uudelleenarviointi on terveellistä!

Jatketaan vielä konferenssin sisällöistä. Mitä mieltä olet siitä, että jotkut moittivat brittiläistä kulttuuritutkimusta hegemonisuudesta?

– Suhtaudun asiaan vaihtelevin tuntein. Kuten jo sanoin, monet meistä ovat jo vanhoja ja siksi koetamme ylläpitää johtavaa asemaa intellektuaalisella, poliittisella ja akateemisella agendalla. Ymmärrän kyllä, miksi ihmiset ovat huolissaan Birminghamin yhä jatkuvasta vallasta. Mutta on muistettava, että Birminghamia ei ole enää olemassa ja jos ylivalta on yhä olemassa, sitä tukevat ja ylläpitävät ihmiset, jotka yhä haluavat pitää Birminghamia työnsä lähtökohtana.

– Tietyissä mielessä Birmingham tarjoaa lähtökohdan, käyttökelpoisen strategisen paikan, josta edeten kukin voi kehittää itsenäisen kannan. Birminghamin perinne ei ole minusta hegemonista käsitteen täydessä intellektuaalisessa merkityksessä. Se on enemmänkin viittausten lähtökohta, maamerkki, jonka avulla voi kartoittaa maastoa. Koska suurin osa meistä on ehkä lukenut jonkin verran Hallia, Williamsia, Hoggartia – jopa hieman Willisia – tämä edesauttaa keskustelua ja yhteisen kielen – lingua francan löytymistä. Voimme puhua omista aiheistamme suhteessa Birminghamiin. Minä teen niin. Minun työni ovat syntyneet Birminghamin ulkopuolella, en ole koskaan työskennellyt tai opiskellut siellä. Mutta samaan aikaan heidän projektinsa – tavoitteena ymmärtää kuinka luokkayhteiskunnat toimivat kulttuurisella tasolla ja tuottaa positiivista yhteiskunnallista muutosta – on minunkin projektini.

On tietenkin tervettä, että on vastaäniä ja että ne artikuloidaan täällä ja että keskustelu jatkuu?

– Kyllä, tottakai. Jostein Gripsrudin kritiikki Cultural Studies -lehestä ja sen toimituskunnasta pitää täysin paikkansa. Suurin osa sen toimituksesta on Britannia, Australiasta, Kanadasta, Yhdysvalloista. Tässä mielessä julkaisu on hegemoninen, mutta se onkin yhdysvaltalainen eikä birminghamilaista kulttuuritutkimusta.

– Eräässä mielessä on syntynyt jännite Stuart Hallin ja kumppaneiden poliittisen projektin ja nykyisen kulttuuritutkimuksen välille. Hallin tavoitteena oli organisaatioiden intellektuellien kouluttaminen politiikan tekoa varten. Nyt kulttuuritutkimus on akatemisoitunut ja institutionalisoitunut ja taistelee monenlaisia institutionaalisia taistoja. Tässä yhteydessä äänet, jotka tulevat tämän piirin ulkopuolelta, muiden identiteettien äänet, eurooppalaiset, aasialaiset, muut kuin patriarkaatin äänet ovat merkkejä elinvoimasta, joita kulttuuritutkimuksessa on. Ne eivät ole ääniä marginaalista vaan kulttuuritutkimuksen seuraava sukupolvi.

Jonkun täytyy pitää huolta softwaresta

Miksi teet kulttuuritutkimusta?

– Koska uskon teorian ja demokratian suhteeseen – yhä kaikkien näiden vuosien jälkeen. Mielestäni pitää tehdä kriittistä älyllistä työtä, jotta ymmärtää, miten maailma toimii. Mutta älyllinen kulttuuri tarvitsee myös modernin demokrati-

soitumisen ymmärrystä ja tuohon prosessiin vaikuttamista. Ja se on vaikea tehtävä, koska akatemit ovat keskiaikaisia ja hierarkisia instituutioita, eivätkä lainkaan moderneja ja demokraattisia.

Sanoit, että Stuart Hall ja muut halusivat antaa ihmisille koulutuksen ja lähettää heidät sitten maailmaan tekemään politiikkaa. Näin ei kuitenkaan ole tapahtunut.

– On joistakin tullut. Mutta tänne tulleista on tullut professoreja. Meistä tuli professoreja. Todellinen syy siihen, että me olemme täällä, on maineen saavuttaminen. On olemassa todellisia, henkilökohtaisia, elämäkertaan liittyviä välttämättömyyksiä – sinun tulee ruokkia perheesi, hankkia työpaikka, elää. Ja osasy omaan akateemisuuteeni on, että se antaa minulle mahdollisuuden tulla toimeen.

– Joten hyväksyn yhtäältä kyllä kriittisyyden sellaisia tutkijoita kohtaan, jotka jäävät yliopistoon vaikka ovatkin kiinnostuneita politiikasta. Toisaalta voi väittää, että alkuperäinen *New Left Review*'n ympärille 50-luvun puolivälissä ryhmittynyt joukko piti tavoitteenaan yhteiskunnallista ja poliittista muutosta. Se ei ollut valankumouksellinen vaan radikaali reformistinen ryhmä. Brittiläisen historian valossa voi väittää heidän epäonnistuneen – riittää kun katsoo, mitä siellä on tapahtunut. Mutta se ei tarkoita, etteikö itse projekti olisi yhä tärkeä.

– Satun olemaan sitä mieltä, että monet sosiaalidemokraattiset, vasemmistolaiset tai radikaalit ajatukset sekä kulttuuriin että politiikkaan – jotka kehittyivät Birminghamissa – voidaan toteuttaa. Ei ehkä Britanniassa tällä hetkellä mutta ehkä Australiassa, ehkä Suomessa, ehkä jossain muussa maassa. Minusta projekti on suurempi kuin sen omat ambitiot ovat. Näköpiirissä on myös uusia tapoja jatkaa. Stuart Hallista ei tullut vallankumouhallituksen kulttuurikomissaaria, hänestä tuli sosiologian professori. Se on hyvä. Me tarvitsemme hänenlaisiaan sosiologian professoreita.

Pohjoismaissa ei ole kovinkaan erikoista, että kriittinen tutkija joutuu asiantuntijaksi johonkin hallituksen asettamaan työryhmään. Pohjoismaissa kriittisilläkin tutkijoilla on usein kaksoisidentiteetti – he tekevät toisaalta kriittistä tutkimusta ja toisaalta työskentelevät hallinnon suunnitelmien mukaan. Meillä on myös melko opettavia kokemuksia siitä, miten institutionaaliset rakenteet syrjäyttävät terveen kriittisyyden.

– Sen vuoksi minusta on tärkeää ylläpitää esseetyyppisen kriittisen kirjoittamisen traditiota, joka kommentoi sitä, millaisia seurauksia asiat saavat. Vaikka työskentelen yliopistossa voin sanoa, että hyvin harvat intellektuellit tai virkamiehet ottavat yleisön, kansalaisen tai yhteiskunnan perspektiivin lähtökohdakseen ja päähuolekseen. Kulttuurintutkija voi tehdä juuri tämän ottaessaan osaa viralliseen politiikantekoon ja institutionaaliin päätöksentekoprosesseihin. On syytä säilyttää sellainen perspektiivi, joka vähät välittää Rupert Murdochista ja hänen käsityksistään mediaimperiuminsa kehityksestä. Kulttuurisesti on tärkeää se, mitä ihmiset voivat tehdä ja haluavat katsoa tuloksena olevalta kanavalta. Kyse ei ole hardwaresta vaan softwaresta, josta jonkun tulee pitää huolta. Kun tarkastelee virallista politiikanteon retoriikkaa ja diskurssia, se ei lähes koskaan ole huolissaan merkityksistä.

– Akateeminen kulttuurikriitikko on siis yhä tärkeä ääni. Vaikka hän ei voikaan realistisessa mielessä puhua koko yleisökonstituution puolesta, hän voi silti säilyttää etäisyytensä.

Merkityksen stripteasea

Tämä johtaakin meidät merkityksen ongelmaan ja televisioon. Mikä tai mitä televisio on sinulle?

– Aloitan jutulla Roland Barthesin *Mytologioista*. Yksi hänen pienistä esseis-



tään käsitteli stripteasea. Barthes puhuu siitä, miten striptease aina johtaa lopulta pettymykseen, koska riisuuntuminen aina jossakin vaiheessa päättyy, mutta halu jää. Se ei koskaan tyydyty. Minä näen tuossa metaforan psykologiasta, joka tutkii ja haluaa ymmärtää yksilöä yhä syvemmillä ja syvemmillä. Aluksi kokeellisessa psykologiassa tarkasteltiin yksilöä koetilanteessa, sitten kiinnitettiin elektrodit heidän ihoonsa, nykyään jo heidän aivoihinsa ja kehoonsa tarkoituksena vastata kysymykseen, näinkö merkitykset syntyvät. Tämäkö on merkityksen tuottamisen prosessi käytännössä? Kuitenkaan vastauksen löytäminen ei ole sen lähempänä kuin ennenään.

– Minusta merkityksen jäljittäminen on jotakin voimakkaan halun kaltaista, mutta kuten seksuaalinen halu stripteasen kohdalla, se ei täyty. Minulle television merkitysellistämiskäytäntöjen todellinen paikka. Nämä käytännöt ovat yhteiskunnallisia pikemminkin kuin yksilöllisiä, ne ovat empiirisiä sanan täydessä merkityksessä, koska ne ovat olemassa, eikä kukaan voi kiistää niiden olemassaoloa. Television avulla minun on ollut mahdollista puhua merkitysten muodostumisesta, tietoisuudesta sosiaalisena pikemminkin kuin psykologisena ilmiönä.

Yleisöä ei ole olemassa

Voiko kulttuurikriitikko mielestäsi edustaa yleisöä?

– Kyllä. He edustavat yleisöä kirjoittamalla. Mitä kulttuurikriitikko osaa ja yleisö ei on kirjoittaa. Se on minun taitoni. Sitä yritän tehdä – kirjoittaa. Ja huolimatta siitä miten kirjoitan, kirjoitan esityksen muille luettavaksi. En edusta yleisöä demokraattisessa mielessä, en ole yleisön lähettiläs, enkä edusta olemassaolevia yksilöitä, mutta edustan yleisön asemaa ja näkökulmaa kirjoittamalla.

– Kyse on tästä striptease -ilmiöstä. Mitä enemmän koetat löytää yleisön, sitä varmemmin se katoaa. Kuten ehkä tiedätte, edustan kantaa, jonka mukaan yleisöä ei ole olemassakaan. Televisioyleisöä ei ole olemassakaan, se on fiktio, jonka monet instituutiot ovat luoneet, mukaan lukien akateemiset – eivät pitääkseen yllä yleisöä vaan itseään. Kukaan ei olisi niin kiinnostunut yleisöistä, ellei heillä olisi omia tavoitteitaan. Eivät yleisöt ole oikeasti niin kiinnostavia – menet jonkun kotiin ja siellä katsotaan televisiota – entäs sitten. Olet kiinnostunut yleisöstä ja sen edustamisesta jos olet kiinnostunut vallasta, joka tuohon edustamiseen liittyy. Ja he, jotka ovat osallisina tuossa prosessissa – edustavat yleisöä jonkun institutio-

naalisen tarkoituksen vuoksi – oli se hallinnollinen, kriittinen tai mitä tahansa. Tietyissä mielessä kyse ei ole siitä, voiko yleisöä edustaa, vaan mihin tarkoitukseen yleisöä edustetaan. Sitä kysymystä ei voi väistää, vaan siihen on koetettava vastata avoimesti.

Se miten ja mitä kukin edustaa palautuukin siis kunkin omaan projektiin?

– Olen tosiaan vahvasti tuota mieltä. Niin vahvasti, että mielestäni nykyiset yleisöä koskevat diskurssit eivät koske lainkaan yleisöjä. Ne ovat taisteluja, joita käydään nykyään tietoluokaksi kutsumani luokan sisällä. Niin tutkijat kuin media-ammattilaiset ovat molemmat sen jäseniä, samoin kuin esimerkiksi puheradioitten juontajat ja hallituksen politiikantekijät. He ovat kaikki ammatillistuneen luokan jäseniä, jotka eivät omista välttämättä tuotannon fyysisiä välineitä, mutta varmasti välineet tiedon tuottamiseen. Nämä ihmiset voivat myös puhua siitä, mihin ihmiset todella uskovat. Poliitikko sanoo, että minä tiedän, mitä yleisö ajattelee, koska kannattajani kirjoittavat minulle ja kertovat, että televisiossa on liikaa väkivaltaa. Ja yhteiskuntatieteilijä sanoo jotakin toista ja radion juontaja kolmatta – kaikki yleisön nimissä.

He eivät kilpaile yleisön, vaan toistensa kanssa vallasta puhua yleisön nimissä, vallasta edustaa yleisöä.

Yleisö on siis vain osa tätä puoliuniversaalia demokraattista retoriikkaa. Kaikki yrittävät esiintyä yleisön nimissä?

– Juuri niin. Syy haluun edustaa yleisöä ja puhua sen puolesta on juuri se, että yleisö on hahmo kulttuurin demokratisoimiselle. Ja monet poliittiset eliitit pelkäävät yleisöä aika lailla. Ne eivät jätä yleisöä rauhaan, pelkäävät että se ajattelee vääriä ajatuksia eikä käyttäydy oikealla tavalla. Yleisötutkimuksesta suuri osa pohjautuu yleisön pelkoon pikemminkin kuin haluun saada empiiristä tietoa.

– Koska taistelu tietoluokan sisällä on väistämätön, kulttuurikriitikko, jolla ei ole mitään voitettavaa tai hävittävää näissä poliittisissa peleissä, on hyödyllinen henkilö. Meidän pitäisi olla mukana noissa taisteluissa tuomassa muiden salatut ja suojatut intressinsä näkyville. En tarkoita, etteikö meilläkin olisi omia intressejämme puhuessamme yleisön puolesta – onhan meillä. Mutta meidän salatut intressimme liittyvät oman akateemisen uran edistämiseen eikä vaikutuksen tekemiseen johonkin uuteen hallitukseen. Niin ainakin toivon.

Olemme siis turvallisella maaperällä, koska meidän panoksemme eivät koske tavallaan yleisöä lainkaan?

– Meidän toimmemme eivät ole suunnattu yleisöjä vaan valtion toimia kohtaan. Yritämme pitää ne rehellisinä. Joten tietualan sisällä tarvitaan ihmisiä kritisoi-
maan tietoteollisuuden tuotantoprosessia ja sitä kulttuurikriitikot osaavat tehdä. He voivat tehdä sen edustamalla yleisöä.

Journalismi vallattu ulkoapäin

Puhuit omassa esityksessäsi diskurssien historiasta ja erityisesti Australiasta "Terra nulliuksena". Kertoisitko projektista ja sen perusajatuksista?

– Terra Nullius on Australian common law -käsite, joka on ollut käytössä vuoteen 1991 saakka. Se oli doktriini, joka julisti, että Australia oli tyhjä valkoisten siirtolaisten saapuessa. Maata ei siis omistanut kukaan, jolla olisi ollut laillinen oikeus siihen.

– Terra Nullius -doktriini antoi siirtolaisille itsestäänselvän oikeuden määritellä koko manner yksityiseksi omaisuudeksi. Tämä doktriini kumottiin harvinaisella päätöksellä, jossa korkein oikeus puuttui common law'n sisältöön aboriginaaliryhmän puolesta. Tuo ryhmä kykeni todistamaan tietyn maa-alueen kohdalla oman omistusoikeutensa.

– Tämä on hyvin juhlittu päätös Australian lainsäädännön historiassa. Siitä on

tullut myös tärkeä osa nykyistä poliittista kehitystä, koska labour-hallitus yritti toteuttaa tuon päätöksen ideaa lainsäädännössä ja sallia alkuperäiskansallisuuksille omistusoikeutta Australiassa. Ensimmäistä kertaa siirtolaisuuden alkamisen jälkeen aboriginaalit voivat julistaa maan omakseen.

– Käytin esityksessäni Terra Nulliusta myös akateemisen työn metaforana. Tutkimushan käyttää alueellisia metaforia koko ajan. Puhutaan tutkimuksen kentästä, sen tai tuon tieteen alasta, tutkimuksen alueista. Myös tämä *Crossroads in Cultural Studies* olettaa, että tiedon kartuttamisella on jotakin tekemistä tiellä kävelemisen kanssa. No, eihän sillä ole. Tie on tässä yhteydessä modernistinen keksintö. Maahan perustuvat metaforat viittaavat maanomistukseen, liikkumisoikeuteen tai rakennuksen rakentamiseen. Halusin kyseenalaistaa tuon itsestäänselvyden alueesta, ensinnäkin siitä syystä, että kulttuuritutkimus on itse ollut Terra Nullius, jonne kuka tahansa voi vaeltaa psykologiasta, sosiologiasta, antropologiasta, kielitieteestä, kirjallisuustieteestä, historiasta, politiikasta tai mistä tahansa. Monet akateemiset oppiaineet ovat yhtäkkiä päättäneet tehdä kulttuurintutkimusta ottamatta millään lailla huomioon niitä, jotka jo työskentelevät sillä alueella. Ja tämä palauttaa meidät ensimmäiseen kysymykseen – puuttuuko kulttuurintutkimukselta olemuksellista integriteettiä.

– Toinen seikka on, että omissa journalismia koskevissa töissäni tajusin, että journalismilla on sama ongelma. Monet journalismin tutkimukset yliopistossa ja myös laajemmin intellektuaalisessa kulttuurissa ovat journalismin ryöstämistä – historian tutkijat käyttävät sanomalehtiä, ei lehtinä vaan jonkun tosion evidenssinä. Eri tutkimusalat tuottavat monenlaisia luentoja, löytävät monenlaisia asioita sanomalehdistä – filosofiasta psykologiaan. Luin juuri yhden väitöskirjan, jossa Australian nuorisoa ja sosiaalipolitiikkaa koskeva tutkimus perustui lähes kokonaan siihen, miten nuorisoo on esitetty sanomalehdissä. Eikä siis siihen, miten nuorisoo elää elämänsä.

Modernin syntyminen vei neljä tuntia

– Yhtäältä siis journalistisia lähteitä käytetään tarkoituksiin, jotka tuhoavat niiden journalististen luonteen. Ne haluavat antaa vaikutelman, että ne pohjautuvat ilmiöihin itseensä, vaikka ne perustuvat journalismiin.

– Toisaalta journalismiin sinänsä on kiinnitetty suhteellisen vähän huomiota. Ei ole kysely, mistä se on tehty? Mistä se tuli? Mitä tehtävää sillä on? Kun tapaat oikein vaikutusvaltaisen kulttuurikriitikon, hän pitää journalismia tykkäänään valtakulttuurin ideologian kantajana, kaupallisena manipulaationa.

– Journalismia ei ollut esimodernina aikakautena. Olen alkanut ymmärtää, että journalismi itse oli joko modernin seuraus tai jopa sitä muodostava voima. Etsin hetkeä, jota voisi pitää modernin (ja journalismin) syntyhetkenä – eli hetkeä jolloin valta siirtyi monarkialta kansalle. Ja tuo hetki oli 14.7.1789 joka oli muuten oli tiistai.

– Modernin syntyminen – Bastiljin valtaus – kesti noin neljä tuntia. Tuolloin valta siirtyi symbolisesti monarkilta kansalle. Uuden aikakauden institutionaalistaminen kesti tietenkin kauemmin mutta silti kyseessä on vertauskuvallinen hetki, jolloin yhteiskunnan koko käsitteen sisältö – mitä se on, miten sitä hallitaan, miksi se ylipäätään on olemassa, miten ihmiset yksilöinä määritellään – muuttui. Minusta se oli modernin syntyhetki, jonka saivat aikaan journalistit. Sen rakensivat radikaalit journalistit ja heidän lukijansa Pariisissa. Radikaali journalismi erityisesti näytteli ratkaisevaa osaa tuon hetken syntyemisessä – ja siitä hetkestä tuli väistämätön, johdonmukainen, kompromissiton – eikä niin kuin kävi Britanniassa, jossa vallankumous epäonnistui muutamaa vuotta aikaisemmin.

– En etsi historiallisista arkistoista esimerkkejä journalismista hallitsevan luo-

kan ideologiana, vaan osallisena modernin synnyttämisessä, ideologisesti ja poliittisesti, sekä teoriana että käytäntönä. Siis radikaalina osallistuvana eikä konservatiivisena voimana. Tietenkin konservatiivista journalismia oli tuolloin myös, ja oletettavasti journalismilla on myös muita funktioita, jotka ovat myös tärkeitä. Ne voidaan jäljittää historiallisesti osoittamaan, että tapa pitää journalismia annettuna, puhuen vain sen sisällöstä eikä sen historiallisesta muodosta, on virheelinen.

– Väitteeni toinen puoli on, että ei vain poliittisella, etusivujen julkisuudella ole kuvatunkaltaista historiaa. Samanaikaisesti myös muut semiosfäärin alueet ovat muuttuneet ja radikalisoituneet niitä journalistisesti muotoiltaessa. Niin että eräässä mielessä journalismi kyseenalaistaa, tutkii ja koodaa uudelleen koko kulttuurin – jota se muuten tekee yhä. Siksi on välttämätöntä sisällyttää journalismiin uutisjournalismin lisäksi myös muunlaiset journalismit – elämäntyylijournalismi, tabloidjournalismi, viikkolehdet, televisiossa lisääntyvä faktaa ja fiktiota yhdistävä journalismi ja niin edelleen.

– Muu kuin uutisjournalismi on ollut olemassa yhtä kauan kuin poliittinenkin. Kirjassani (Popular Reality) yritän osoittaa, kuinka tyylijournalismi jonain tärkeänä historiallisena hetkenä on keskeisempi aikakauden kulttuuriselle merkitykselle kuin poliittinen journalismi. Käytän esimerkkinä ranskalaista Vogue-lehteä, joka käsittelee Etelä-Afrikan vaaleja, Nelson Mandelaa.

Oma tuntemukseni on, että suurimmat ja tärkeimmät poliittiset muutokset 1900-luvulla ovat tapahtuneet poliittisen julkisuuden ulkopuolella. Ympäristöpolitiikka, nuorisopolitiikka, uskonto, rauhanliikkeet – kaikki tulivat perinteisen poliittisen sfäärin ulkopuolelta ja traditionaalisen autoritaarisen journalismin ulkopuolelta. Ne tulevat alueelta, jota aikaisemmin pidettiin yksityisenä, vapaa-ajan alueena, kodin alueena, feminiinisenä. Sen vuoksi noiden alueiden journalismi tulisi ottaa paljon vakavammin.

Journalismikoulutuksen pitää katsoa peiliin

Voiko tuollainen ajattelu tuottaa relevanttia journalismikritiikkiä?

– Minusta meidän tulee ottaa osaa myös tuohon keskusteluun yhtä paljon kuin meidän tulee ottaa osaa politiikantekoon ja kamppailuihin, jotka mainitsin aikaisemmin. Asia, joka minua askarruttaa ei ole journalismin suorituksen arviointi päivästä päivään -pohjalta, vaan se, miten journalistit itse näkevät ammatinsa ja toimintansa. Yksi seikka, jota käsittelen kirjassa, on journalismikoulutus. Sen pitäisi katsoa itseään peilistä.

– On ilmeistä, että juuri journalismikoulutus muokkaa uusia sukupolvia alalle. Alalle opiskelevilta ei usein kuitenkaan vaadita mitään muuta kuin se, että he noudattavat nykyisten työnantajien vaatimuksia. He oppivat noudattamaan tietynkaltaisia deadlineja, tietynlaisia työnjaon muotoja, tapoja kirjoittaa ja käyttää lähteitä.

– Mutta jätetään kertomatta, mitä laajempaa merkitystä journalismilla on. Harvoin keskustellaan siitä, miten journalismi tekstuaalisena systeeminä on vuorovaikutuksessa muiden yhteisön elämän muotojen kanssa. Hyvin harvoin esitetään journalismin historiaa ylipäätään. Kaikki tuollainen tuntuu olevan irrelevanttia, kyse on teknisistä taidoista, ei kulttuurisesta tietoisuudesta. Mielestäni tuo vaatii muutosta. Meidän tulee käsitellä journalismin tekstuaalista muotoa sellaisena kuin se ilmenee. Sitä juuri yritän tehdä kirjassani. Ensimmäinen ottamani askel on siirtä pois etusivujen journalismista.

– On syytä muistaa, että suurin osa kulutetusta tai luetusta journalismista ei ole etusivujen journalismia. On myös syytä muistaa, että tärkeintä, mitä journalismi on saanut aikaan historiallisesti ei ole teksti vaan lukijasuhde, lukijuus. Se tapa,

jolla journalismi kiertää maailmassa on tärkeää pikemminkin kuin jossakin tietys-
sä pääkirjoituksessa ilmaistu mielipide. Siksi keksin tekstuaalisen järjestelmän kä-
sitteen. Journalismi ei ole vain sitä, mitä on sanottu vaan myös miten se tuottaa
lukijuutta – miten lukijat luodaan, mitä ne odottavat, miten rutinoituneita ne
ovat. Ennen vanhaan ihmiset lukivat sanomalehteä, koska siinä oli kuumia poliit-
tisia aiheita. Vähän myöhemmin he halusivat jotakin muuta. Idea vakaasta, ruti-
noituneesta, lojaalista lukijuudesta on kehittynyt vähitellen. Meidän pitää olla
kiinnostuneita siitä eikä vain jostakin aiheesta esitetyistä mielipiteistä.

– Haluan sanoa, että kulttuurikriitikon tulee olla kiinnostunut journalismista
tekstuaalisena muotona ymmärtääkseen laajat sisällöt, sen lukijat ja suhteet mui-
hin alueisiin – siihen, jota Juri Lotman, sankarini, kutsuu semiosfääriksi. Lotman
on, sivumennen sanoen, yksi tämän vuosisadan aliarvostettuja kulttuuriteoree-
tikkoja.

Teknologia on keho selitys

*Näetkö journalismin kohtalon tai tulevaisuuden jollakin tavalla liittyvän uuteen
teknologiaan ja puheisiin suurien yleisöjen rapautumisesta?*

– Journalismin ja teknologian historia on pitkä ja kiinnostava. Ne ovat aina ol-
leet yhteydessä toisiinsa. Siirtyminen painetusta viestinnästä, keskitetystä, teolli-
sesti tuotetusta kotikutoisempaan, desktop-julkaisemiseen, omalla tietokoneella
tuotettuun journalismiin tulee selvästi muuttamaan journalismia. Silti ihmiset
edelleen tuntuvat kaipaavan jonkinlaista yhteyden tuntemista – jaettua kansallista,
paikallista tai muuten erikoistunutta journalismia. Siksi modernin ajan jour-
nalismin muodoilla on yhä paljon ytyä, koska ihmiset yhä haluavat asettua tietyn
kaltaisen journalismin lukijoiksi.

*Uskotko, että kaippuu lukijayhteisön jäseneksi on enemmän tai vähemmän
muuttumaton tai ikuinen piirre?*

– En usko sen yhteisön pysyvyyteen. Uskon, että se on luonteeltaan historiallinen
ja rakennettu. Mutta haluan sanoa, että journalismi muuttuu muiden syiden
kuin teknologisten syiden vuoksi. Minusta on kiinnostavaa katsoa Ranskan suurta
vallankumousta. Tuolloin journalismi käsitteli kysymyksiä, jotka olivat jo muuta-
mia satoja vuosia vanhoja. Ei uusi teknologia sinänsä aiheuttanut suurta vallan-
kumousta, tuolloin käytetyn teknologian keksi jo Gutenberg. Kyseessä ei ole tek-
nologia sinänsä, vaan teknologian, lukijuuden ja kulttuuris-poliittisen kehityksen
suhteet, jotka asettavat raamit sille, miten asiat kehittyvät.

– Teknologia on nyt esillä ehkä sen vuoksi, että suuret yhtiöt haluavat uuden
teknologian mahdollistamia voittoja. Ne haluavat muuttaa tuotantotapojaan ih-
misistä koneisiin. Siksi teknologiasta puhutaan. Mutta ihmiselämän elämisen kan-
nalta teknologia ei kuulu ensimmäisiin huolenaiheisiin. Olisin kiinnostunut tek-
nologiasta, jos näkisin sellaisia teknologian käyttötapoja, jotka eivät noudattele
sen kehittäjien tahtoa.

Kaikkein kiinnostavimpia teknologian käyttötapoja olisivat esimerkiksi, kuin-
ka sähköpostia käytetään pitämään yllä jonkinlaista oppositiota sorretussa maas-
sa.

– Sellainen ei ole mahdollista virallisten viestimien avulla. Sanomalehdet eivät
voi toteuttaa sellaisia päämääriä. Faksit voivat, valokopiokoneet voivat, sähkö-
posti voi – ja joskus jopa puhelimet voivat. Teknologiaa käytetään tarkoituksiin,
joihin niitä ei alun perin ole lainkaan tarkoitettu. Ne kehitettiin bisneksen tekoon
mutta käytetään politiikan tekoon. Ja käytöt voivat muuttua.

HAASTATTELU: **ESA SIRKKUNEN JA RISTO KUNELIUS**
KUVAT: **RISTO KUNELIUS**